

Om gudstjenesteordningen 2011

Spørsmål og svar

Utarbeidet av Kirkerådets sekretariat

Her er svar på spørsmål Kirkerådets gudstjenesteseksjon har mottatt om gudstjenesteordningen 2011.

Dagens bønn (Kollektbønn)

- Angående utprøving av det som ble sendt til høring
- Hva kan vi bruke (før nye kollektbønner vedtas)?

Diakonen

- Har hun/han noen særlige oppgaver i gudstjenesten?

Diakoniens søndag

- Når kan den feires?

Fadervår

- Må den alltid synges?
- Valg av Fadervår i Gravferd

Familiegudstjeneste

- Kan vi fortsette med å bruke ordningen i den gamle gudstjenesteboken?

Fastetiden

- Hvor står det noe om den tiden?

Forbønnen

- Er det riktig at presten helst ikke skal lede den?

Fredshilsen

- Er den obligatorisk, eller kan den utelates?

Friluftsgudstjenester

- Skaperverkets dag

Hallelujaomkved

- Må det alltid bare synges Halleluja?

Hovedgudstjeneste / Høymesse

- Flere spørsmål

Inngangsord

- Kan presten fortsatt si noe om dagens tema på dette stedet?

Konfirmasjonsgudstjeneste

- Hvilke bønner kan benyttes?

Kopiering

- til gudstjenesteprogram, menighetsagende (trykt eller visning på vegg)

Kunngjøringer

- Er det riktig å opplyse om alt som skjer i menigheten, helt til å begynne med?
- Hvor skal kunngjøringene av det som skjer i uka plasseres

Liturgisk farge

- Riktig farge Søndag før pinse (og andre «før-søndager»)

Liturgisk musikk

- Hva skal vi velge?
- Må vi velge alt fra en serie?
- Kan vi bruke musikk som ikke står i permen «Liturgisk musikk»?

Menighetsmøte

- Hvilken rolle har dette ved innføringen?

Menighetsprogram

- Er det riktig for en grønn menighet å trykke nytt til hver søndag?

Messe (syng)

- Kan en annen enn presten messe alle ledd i gudstjenesten?

Nattverd

- Hvem bestemmer valgfrie ledd?
- Nattverdordning for særlige anledninger

Samlingsbønnen

- Kan liturgen lese den?

Stå / sitte

- Kan vi ikke lenger stå under tekstlesningene og sitte under salmesang?

Tekstbok

- Hvorfor må tekstlesere lese fra Tekstboken i stedet for fra sin egen bibel?

Vitnesbyrd

- Når og hvor kan det benyttes vitnesbyrd, hilsener og forbønnsønsker?

DAGENS BØNN (Kollektbønn)

- Angende utprøving og bruk av det som ble sendt til høring (med høringsfrist 05.06.2012)

Kirkerådet har fått flere spørsmål om Dagens bønn (kollektbønnene). Her er orientering om det som ble sendt til høring våren 2012:

Ettersom Forslaget 2008 ikke inneholdt kollektbønner, kom vi på etterskudd med å levere slike bønner. Etter høringen i 2009 ble det vedtatt at det skulle gis rom for kollektbønner, nå kalt Dagens bønn, som et valgfritt ledd i Ordning for hovedgudstjeneste. Vi jobbet for å få slike bønner ferdig til reformen startet opp, men lyktes ikke med dette. Nå har vi klart det, og de er sendt på høring. Høringsperioden i slike saker skal normalt være tre måneder, og ikke mindre enn seks uker. Høringsfristen på dette er 9 1/2 uke. Vi skulle gjerne sett at det var mulig med lengre høringsperiode, men da ville ikke saken kunne vedtas på kirkemøtet 2013 og tas i bruk samme år. Det ville gått for lang tid hvor menighetene ikke har godkjente kollektbønner.

Det er fra gudstjenesteseksjonens side ønskelig at det kommer respons fra menigheter og prester som har prøvd ut dagens bønn i den korte tiden som høringsperioden er. Men Kirkerådet vedtok at man måtte søke biskopen om godkjenning for å prøve ut bønnene i høringsperioden, ettersom de ennå ikke var kvalitetssikret og godkjent læremessig.

Vi sender ikke ut liturgier til menighetene før de har blitt godkjent av Kirkerådet og læremessig sikret av Bispemøtet. Det er heller ikke vanlig å la liturgi bli prøvd ut i menighetene før de har fått slik godkjenning. Et unntak fra dette var hele forslaget til gudstjenestereformen som kom i 2008, hvor mange menigheter var godkjent av biskopen som prøvemenigheter og høringsinstanser. Dette er imidlertid ikke en vanlig saksgang i liturgispørsmål, jfr Regler for saksbehandling i liturgisaker i Lovsamling for Den norske kirke.

Det er god grunn til å tro at både Kirkerådet, Bispemøtet og Kirkemøtet sikrer perspektiv fra den gudstjenestefeirende menighet. Likevel er det viktig med en kvalitetssikring hvor liturgier brukes over lengre tid, for å se om de språklig og innholdsmessig er slitesterke og fungerer godt i gudstjenesten. Alle ordningene som ble vedtatt av Kirkemøtet i 2011, skal derfor gjennom en kvalitetssikring og kunne justeres noe etter 3-5 år, slik det ble gjort vedtak om. Dette gjelder også for de nye dagens bønn. Når den tid kommer, er det viktig å få med menigheter som har prøvd ut bønnene, som høringsinstanser.

For øvrig er det fullt mulig for andre enn høringsinstansene å komme med synspunkter på bønnene.

- Hva kan vi bruke før nye Dagens bønn (kollektbønner) vedtas?

Som nevnt ovenfor kan menigheter søke sin biskop om å benytte de bønnene som nå har vært på høring og som behandles med sikte på vedtak på Kirkemøtet 2013. Ellers er det fullt mulig å benytte kollektbønnene fra Høymesseordningen 1977, med hjemmel i Alminnelige bestemmelser for hovedgudstjenesten, punkt 58: «Det kan også brukes liturgisk materiale fra tidligere ordninger som er godkjent til bruk i Den norske kirke...» Det presiseres at dette kan gjøres «når Ordning for hovedgudstjeneste åpner opp for det».

Dagens bønn er et «kan-ledd» i Gudstjenesteordningen 2012. Men de menigheter som

vedtar i sin lokale grunnordning at de vil ha dette leddet med, har altså et materiale til disposisjon, også før nye godkjente kollektbønner foreligger. Når det gjelder bruken av kollektbønnene fra 1977 ordningen, vil man kunne oppleve at de ikke alltid passer like godt til søndagens tekster og tematikk. Dette på grunn av de endringer som er gjort i og med den nye tekstboken. Men de kan altså benyttes, eventuelt i veksling med noen av dem som er under bearbeidelse til mulig vedtak på Kirkemøtet i april 2013.

DIAKONEN

- Har hun/han noen særlige oppgaver i gudstjenesten?

Flere diakoner har stilt spørsmålet: Hva er min plass i gudstjenesten? Nå når det åpnes opp for flere medliturger med ulik bakgrunn, forskjellig alder, kjønn osv - er det da i det hele tatt plass for diakonens medvirkning?

Svar:

Diakonens og kateketens gudstjenestelige funksjoner er fastsatt i egne retningslinjer (Alminnelige bestemmelser, punkt 15). Ifølge sin tjenesteordning har diakonen et særlig ansvar for at det er lagt til rette for fellesskap og deltakelse for alle i gudstjenesten.

Diakonen har også et særlig ansvar for at det diakonale aspektet kommer fram i forkynnelsen. Se videre om dette i Gudstjenestepermen/boken, side 7.25.

I Ordning for hovedgudstjeneste (side 2.5 – 2.23) angis det ikke noe sted hvor det er særlig aktuelt at diakonen medvirker. Diakonen kan medvirke på alle steder hvor det er anført ML (Medliturg). Samtidig som det er viktig at diakonen er synlig i menighetens gudstjenesteliv, er det viktig at man lokalt innarbeider et godt samspill mellom ansatte og frivillige medliturger.

Forbønnen er et sted i gudstjenesten hvor det er særlig aktuelt at diakonen deltar. I rubrikken til forbønnen (side 2.14) står det at den «ledes fortrinnsvis av en medliturg». Dette er utdypet i veiledningsavsnittet, side 8.32, «Samarbeid om forbønnen». Her står det at den som leder forbønnen («bønneleder») kan være menighetens diakon eller en annen medliturg. Diakonen kan ha et særlig ansvar for å forberede forbønnen til menighetens gudstjenester. Det kan innebære å fordele arbeidet mellom grupper og enkeltpersoner til å utarbeide forbønnen til den enkelte gudstjeneste. Diakonen kan også ha ansvar for «bønnekasse», eller at personlige bønneønsker på annen måte løftes fram i menighetens gudstjenesteliv.

Avsnittet «Minnes de døde», som kan avslutte forbønnen, ledes av ML eller L (se side 2.15). Her er medliturg prioritert før liturgen – og det kan være naturlig at menighetens diakon leder dette leddet.

Under *Nattverden* er ML anført på siste del av fredshilsen (L(ML)) og på takkebønnen (L/ML). Når diakonen medvirker ved nattverden, kan det være naturlig at han hun også leser deler av nattverdbønnen: Bønnen før Sanctus eller den avsluttende bønnedelen, før Fadervår. Den sistnevnte bønne vektlegger det diakonale i særlig grad. Se veiledning om denne medvirkning, side 7.25.

Gudstjenestens utsendelsesord sies av L eller ML (L/ML). Det kan ofte være naturlig at dette sendelsesordet, som direkte oppfordrer til tjeneste (diakoni) i verden, sies av menighetens diakon.

DIAKONIENS SØNDAG

- Når kan den feires?

Svar til en diakon som ringte og etterlyste diakoniens søndag:

Diakoniens dag har ikke vært en offisiell kirkeårsdag eller temadag i Tekstboken og kirkeåret, og er det heller ikke med den nye tekstboken. Men det har gjennom mange år vokst fram en sterk tradisjon i mange menigheter med å legge Diakoniens søndag på 15. søndag etter pinse – en søndag som nå heter 15. søndag i treenighetstiden.

Hovedgrunnen til at det ble denne søndagen, er vel at tekstene med den takknemlige samaritan som ble helbredet for spedalskhet (Luk 17,11-19) og den syke ved Betesda (Joh 5,1-15) var evangelietekster denne dagen. Også den nye 15. søndag i treenighetstiden har gode diakonale tekster – blant annet: Jesus hos Marta og Maria (Luk 10,38-42) som fortellingstekst og evangelium etter 2. rekke; «Elsk deres fiender...» (Matt 5,38-48) som evangelietekst etter 1. rekke; «Kjærligheten utholder alt...» (1 Kor 13,7-13) som episteltekst etter 3. rekke.

Nå er det innført flere *offisielle «temadager»* som kan plasseres på et passende tidspunkt i kirkeåret ut fra lokale hensyn, og som altså ikke er knyttet til en bestemt søndag i kirkeåret. Flere av disse har et sterkt diakonalt preg, som Dag for skaperverket dag, Minnedag, Dag for forfulgte og ikke minst Dag for rettferdighet og fred. Disse temadagene har fått egne bibeltekster i tekstboken. Selv om disse temadagene ikke dekker helt det som har vært knyttet til Diakoniens dag, kan en likevel bruke tekstene fra en av disse temadagene på Diakoniens dag og variere hvilken av disse temadagene en bruker fra år til år. Mange av dem er svært velegnet til en slik bruk, ja, en kan få en større bredde i diakoniforståelsen fram på denne måten.

I den nye Tekstboken er ikke tekstene satt sammen på samme måte som før, og er ofte flyttet til nye dager. I høringsprosessen for den nye Tekstboken var det ingen som tematiserte hvilken søndag diakoniens søndag skulle legges på. En må derfor se nøyer på hvilken dag – eller hvilke dager – det kan være naturlig, avhengig av hvilken tekstrekke som gjelder for det aktuelle året, og altså se dette i sammenheng med de offisielle temadagene som er nevnt ovenfor.

Det kan være naturlig å legge den til ulike søndager i kirkeåret, avhengig av hvilken tekstrekke som gjelder for det aktuelle kirkeår. I tillegg til det som er nevnt ovenfor om 15. søndag i treenighetstiden og de ulike temadagene, kan blant annet disse overveies: F eks ved *trede rekke* (som vil gjelde kirkeåret 2012-2013) inneholder **22. søndag i treenighetstiden** en glimrende sammensetning av tre diakonale tekster. Ofte vil ikke denne søndagen bli med i kirkeåret, men i 2013 rekker den akkurat å komme med, siden den er lagt til 20. oktober. Tekstene gjelder innflyttere (3 Mos), gjøre forskjell på folk (Jak 2), det dobbelte kjærlighetsbud og den barmhjertige samaritan (Luk 10). Bedre kan det neppe bli!

Er man i *andre rekke*, som vi nå er i kirkeåret 2011-2012, har **21. søndag i treenighetstiden** velegnede tekster for Diakoniens dag med to tekster om ikke å lukke hånden for den fattige (5 Mos og 1 Joh 3) og evangelieteksten om den rike mann og Lasarus (Luk 16).

Er man i *første rekke* (kirkeåret 2013-2014) kan **20. søndag i treenighetstiden** være det naturlige valget med teksten om vennskapet mellom David og Jonatan (1 Sam), teksten om gjestfrihet og omsorg for dem som sitter i fengsel eller mishandles (Heb 13) og Jesus og kjærligheten til Marta, Maria og den syke Lasarus (Joh 11).

Disse tre søndagene som ligger tett på hverandre, kan altså være velegnede dager for diakoniens søndag. Også i andre deler av kirkeåret er det også mange egnede tekster. Den nye tekstboken gir rike muligheter til å feire diakoniens dag på mange forskjellige søndager i kirkeåret.

I veiledningsmaterialet vårt har vi tematisert dette med Diakonienes søndag som en del av *lokale temadager* – i kapittel 2, side 105 i Gudstjenesteboken og på side 45 i det blå heftet «Sammen for Guds ansikt». Så selv om Diakonienes dag ikke er en offisiell kirkeårsdag med egne tekster, så er saken og denne vidt utbredte «lokale temadagen» altså ikke glemt.

FADERVÅR

- Må det alltid synges?

Henvendelse fra en kirkegjenger: På gudstjenestene der jeg bor synges Fadervår hver gang. Jeg savner ofte å kunne be bønnen ved at vi leser den høyt sammen. Jeg har lagt merke til at dåpsfolk ofte ikke synger med – og jeg tror det hadde vært bedre for dem om vi sa fram bønnen høyt sammen.

Svar:

Et av de spørsmålene menighetsrådet har myndighet til å ta beslutning om, gjelder «om Fadervår skal leses og/eller synges» (Alminnelige bestemmelser, punkt 64, siste strekpunkt).

Menighetsrådet kan altså gi retningslinjer om dette i sin lokale grunnordning, eller de kan overlate det til tjenestegjørende prest for den enkelte gudstjeneste og den hun/han forbereder gudstjenesten sammen med.

Et godt råd er å variere dette, slik at man gjennom et gudstjenestear tilgodeser både dem som er mest fortrolige med å synge og dem som er mest fortrolige med å fremsi bønnen. Det kan også varieres etter type hovedgudstjeneste og etter hva en synes egner seg best på de forskjellige kirkeårsdager. Når det er dåp i hovedgudstjenesten, kan det være riktig at bønnen leses, også når den er plassert i nattverdliturgien. Dette avhenger selvsagt også av hvor fortrolige dåpsfølget er med gudstjenestens liturgi og Fadervårs melodi. Når Fadervår benyttes i dåpsliturgien, skal den fremsies. Se Gudstjenestepermen/boken, side 3.11. Begrunnelsen for dette er rett og slett at det er størst mulighet for å inkludere dåpsfølget i liturgien ved at den fremsies. Noen steder velger man å fremsi bønnen under dåpen og synge den i nattverdliturgien. Se mer om dette i veiledningen til Ordning for dåp, side 9.11.

FADERVÅR

- Valg av Fadervår i gravferd

Spørsmål:

Dette spørsmålet har skapt diskusjon i kollegiet i ett prosti: Hva med versjon av Fadervår i gravferd? Når menighetsrådet skal bestemme versjon av Fadervår i det enkelte sogn i forhold til gudstjenester, så er dette et signal om at versjonene sidestilles. Dessuten er gravferd en av de settingene man skal være varsom med å innføre ny versjon for raskt – jfr slik man tenker i forhold til gudstjenester på sykehjem o.l

Svar:

Det er riktig at det ikke er menighetsrådet som bestemmer om de kirkelige handlingene. De avgjør om hovedgudstjenesten. Men vi sier gjerne at det er opp til den enkelte prest å bruke sitt pastorale skjønn – enten å velge den nye versjonen eller den nåværende. Flere ønsker også å lese de øvrige tekstlesningene i gravferd og bryllup etter den nye oversettelsen (Bibel 2012). Det er ikke ulovlig, men heller ikke absolutt nødvendig. I trykt form finnes ikke disse liturgiene med ny bibeloversettelse. Nå er vi også i en mellomperiode, og det bør kunne være noe varierende praksis nå, særlig i 2012.

FAMILIEGUDSTJENESTE

- Kan vi fortsette å bruke ordningen i den gamle gudstjenesteboken?

Familiegudstjenesten er godt innarbeidet i vår menighet. Vi følger ordningen i Gudstjenesteboken (1977-91) og vil gjerne fortsette med dette. Er det lov til det?

Svar:

«Biskopen kan etter søknad godkjenne at menigheter fortsetter å bruke liturgiene fra 1920 eller 1977, eller deler av dem, enten fast, eller et begrenset antall ganger pr. år.» (Alminnelige bestemmelser, punkt 6). Det er altså prinsipielt sett mulig å søke om å benytte den gamle familiegudstjenesteordningen (1977). Men det må gis god begrunnelse i en søknad om dette, og menigheten bør først vurdere i hvilken grad det man ønsker å videreføre fra den gamle ordningen, kan ivaretas i en lokal utforming av den nye ordningen.

I Alminnelige bestemmelser for hovedgudstjenesten (punkt 58) står det at «det også kan benyttes liturgisk materiale fra tidligere ordninger som er godkjent til bruk i Den norske kirke, når Ordning for hovedgudstjeneste åpner for det.» Dette betyr at en f.eks kan benytte et av Åpningsordene i den gamle familiegudstjenesteordningen under leddet Samlingsbønn i den nye Ordning for hovedgudstjenesten. En kan også benytte «Måne og Sol» som lovsang og forbønnen fra den gamle ordningen inn i den nye.

Innenfor Ordning for hovedgudstjenesten 2011 er det fullt mulig å utarbeide en familiegudstjeneste som er svært lik den gamle ordningen. På mange måter har strukturen for den gamle familiegudstjenesten dannet mønster for den nye ordningen. Dette gjelder blant annet leddet Åpningsord (nå Samlingsbønn), Trosbekjennelsens plassering etter prekenen og syndsbekjennelsen i forkant av forbønnen. Dette siste gis som en mulighet i den nye ordningen. I den gamle familiegudstjenesten er syndsbekjennelsesleddet plassert som første ledd i forbønnen.

Det har de seneste årene vært en utvikling hvor flere og flere menigheter har nattverd også i familiegudstjenester (familiemesser). Når det i Ordningen 2011 sies at «normalt skal det feires nattverd i hovedgudstjenesten» (Se Alminnelige bestemmelser for hovedgudstjenesten, punkt 59), gjelder også dette når hovedgudstjenesten feires som familiegudstjeneste. Dersom en da ønsker en kortere nattverdliturgi enn den som normalt brukes, kan «Nattverdordning for særlige anledninger» (side 2.79 – 2.82) benyttes.

FASTETIDEN

- Hvor står det noe om den tiden?

Spørsmål:

Jeg er engasjert i Kirkens Nødhjelp og har tatt for meg avsnitt 6 i Gudstjenesteboka, om hellig tid - men stemmer det at det ikke er tatt inn noe om fastetiden der - eller er det jeg som ikke kan lese det som står?

Svar:

I kapittel 6, Hellig tid, står det om fastetiden i avsnittet om påsken på s. 6.9 – fasten som forberedelsestid til påsken.

Ellers står det kort om fastegudstjenester og hovedgudstjenester i fastetiden på side 2.98 og 2.99. Fastetiden er også nevnt i rubrikken som sier noe om veiledning til hvordan kyrielitani kan utformes (side 2.40).

Se også avsnittet om Hovedgudstjenesten som temagudstjeneste, side 2.105. Her er ikke fastetiden spesielt nevnt, men det som står her er en anbefaling til menighetene om å

legge opp temagudstjenester i samarbeid med grupper og organisasjoner som har et særlig engasjement i forhold til det aktuelle tema – og her står Kirkens Nødhjelp helt sentralt når det gjelder gudstjenester i fastetiden.

FORBØNNEN

- Er det riktig at presten ikke lenger skal lese den?

En prest spør: Diakonen vår har gjort meg oppmerksom på rubrikken under ledd 17. Forbønn for kirken og verden: «Forbønnen ledes fortrinnsvis av en medliturg. De enkelte bønneavsnitt kan leses av flere.» Betyr dette at det blir feil dersom vi fortsetter som før, med at presten vanligvis leser forbønnen fra sin plass ved alteret?

Svar:

Det er selvsagt ikke *feil* at presten (liturgen) leser forbønnen, alene eller sammen med andre.

Men det er riktig at det er en intensjon ved gudstjenesteordningen 2012 at forbønnen preges av større medvirkning av flere i menigheten, både under forberedelse og gjennomføring.

Spørsmålet om dette var ett av dem som fikk absolutt størst oppslutning under gudstjenestereformens høring i 2008. Her svarte ca 90 % av alle høringsinstanser (både utdannelsesinstitusjoner, andre instanser og organisasjoner, samt utprøvingsmenigheter) at de ønsker større deltakelse av lekfolk under forbønnen, både under forberedelse, ledelse og gjennomføring.

At en medliturg er prioritert som leder av forbønnen er markert ved at i forbønnsmodellene og de ferdig formulerte forbønnene og litaniene på side 2.48 – 2.65 er ML satt før L (ML/L).

Det er skrevet for øvrig om forberedelse og gjennomføring av forbønnen i avsnittet «Forbønnen som felles handling» (veiledningen, side 8.31 – 8.33). Her anbefales at forbønnen fortrinnsvis ledes av en «bønneleder». Dette kan være menighetens diakon eller en annen av gudstjenestens medliturger. Bønnelederens kan ha ansvar for å delegere og koordinere oppdraget med å forberede gudstjenestens forbønn mellom grupper og enkeltpersoner i menigheten – og selv lede forbønnen i gudstjenesten, eller delegere dette til andre av medliturgene. Det kan være en lang prosess å få dette til slik man ønsker det. Men her må hver menighet tenke gjennom sine muligheter og legge opp en langsiktig plan for hvordan forbønnen kan utformes lokalt, i et samarbeid hvor flere og flere i menigheten er delaktige.

Selv om forbønnen forberedes og ledes av andre enn liturgen, fratar ikke dette liturgen for ansvaret for innholdet og helheten i gudstjenesten (jf punkt 71 i Alminnelige bestemmelser). Det betyr selvsagt at liturgen også har det overordnede ansvaret for forbønnens innhold.

FREDSHILSEN

- Er den obligatorisk, eller kan den utelates?

Spørsmål:

Hei – vi er i gang med godkjenning av lokale gudstjenesteordninger. Vi har et spørsmål som går på fredshilsenen i nattverdsdelen som i kirkemøtets vedtatte struktur for hovedgudstjenesten kommer mellom Fadervår og brødsbrytelse (gudstjenesteboka 2.25-2.26). Flere menigheter ønsker ikke å bruke fredshilsenen, og en menighet viser til at det i lista på side 2.27 ikke står noe om fredshilsen som et obligatorisk element.

Jeg har vurdert det slik: Årsaken til at det på side 2.27 ikke står noe om fredshilsen, er at nattverden ikke er obligatorisk i gudstjenesten. Men skal man først ha nattverd, er fredshilsenen innført som et fast ledd i følge strukturen i første kolonne på side 2.25-2.26. (Jfr. 8.40). Er dette riktig oppfattet?

Jeg vet ikke helt hva som er årsaken til mostanden mot fredshilsenen. Kanskje har det å gjøre med at mange vegrer seg for håndhilsing og det at man kan si «Guds fred» til hverandre? (8.47) Uansett trenger de jo ikke velge denne utvidede varianten av fredshilsenen med å gi hverandre tegn på fred, men kun «fredshilsendialogen»:

L: «Guds fred være med dere» M: «Guds fred være med deg»

Spørsmålet er altså om ovenstående fredshilsen er å anse som en obligatorisk del av ordinær nattverdsliturgi?

Svar:

Ja, du har rett i at årsaken til at det på side 2.27 ikke står noe om fredshilsen, er at nattverden ikke er et obligatorisk ledd.

Det betyr at når det er nattverd, skal den delen av fredshilsen som innleder ledd 21 (Nattverdmåltidet) være med. Det er den mer utførlige fredshilsen (s. 8.46) hvor menigheten hilser hverandre, som kan utelates.

Men det er ett unntak: Når «Nattverdordning for særlige anledninger», s.2.79f, benyttes (på andre gudstjenester enn høymesse), kan hele fredshilsenen utelates - se innledende rubrikk til Fredshilsen, s. 2.81.

FRILUFTSGUDSTJENESTE

– særlig i forbindelse med Skaperverkets dag

Spørsmål:

I forbindelse med materiale sendt fra Kirkerådet til Skaperverkets dag 2012, ble det anbefalt at denne gudstjenesten kunne holdes som friluftsgudstjeneste. I den forbindelse var det en som stilte spørsmålet: Hvorfor er der strenge regler for å ha kirkelige handlinger utenfor Kirkerommet, mens det er helt i orden å feire gudstjenester nesten hvor som helst i friluft? Når det er strenge regler både for dåp, vielse og gravferd, hvorfor kan vi da feire gudstjeneste på hver fjelltopp og i hver eplehage?

Svar:

Gudstjenester skjer normalt i Kirkerommet, som er vigslet til denne bruk. Også temagudstjenester, som Skaperverkets dag og Høsttakkefest, skjer vanligvis i Kirkerom. Men det er lang tradisjon i Den norske kirke for å ha enkelte gudstjenester på særlige steder ute i naturen. Dette gjelder ikke minst på våren og sensommeren. Da kan det være svært naturlig å bruke naturen til en temagudstjeneste om skaperverket og flytte slike gudstjenester ut av Kirkerommet, til et sted som er naturlig både ut fra gudstjenestens tema og andre forhold i lokalmiljøet. Det er også tradisjon for friluftsgudstjenester knyttet til menighetsutflukter og lignende. I og med at det ikke er snakk om at en menighet flytter hovedgudstjenesten ut i naturen oftere enn et par ganger i året, har det aldri vært nødvendig for biskopene å komme med innskjerpende bestemmelser i forhold til dette.

Annerledes forholder seg når det gjelder kirkelige handlinger, og da i særlig grad vigslar. Da det for en del år siden begynte å utarte med stadig flere ønsker fra brudepar om å bli viet på spektakulære steder (som på en fjelltopp, en privat hage, i en telefonkiosk osv.), så biskopene seg nødt til å komme med restriksjoner her. Begrunnelsen var å begrense en praksis hvor valg av vigselsted ble så spesielt at det tok fokus vekk fra innholdet i

den kirkelige handlingen, og også for å verne om prestenes (og andre kirkelige medarbeideres) arbeidstid.

Det er ikke dermed sagt at kirkelige handlinger «bare skal skje i kirkerommet». Både gravferd og vigsel kan også skje andre steder. Men da er det steder som er godkjent til dette. For vigslar kan det f.eks dreie seg om gamle kirkesteder og lignende steder ute i naturen, hvor det har vært tradisjon for kirkelige handlinger.

Du spør: «Når det er strenge regler både for dåp, vielse og gravferd, hvorfor kan vi da feire gudstjeneste på hver fjelltopp og i hver eplehave?»

Hadde det vært riktig at gudstjenester ble feiret «på hver fjelltopp og i hver eplehave» ville det kanskje vært nødvendig å komme med innstramninger også for disse, i alle fall hvis det var snakk om menighetens hovedgudstjenester. Men erfaringsmessig velger menigheter naturlige samlingssteder for de gudstjenester de flytter utendørs, ofte steder som er vel kjente og populære møtesteder for lokalbefolkningen. Slik får gjerne friluftsgudstjenesten også en misjonær dimensjon. Derfor er det ikke nødvendig med stramme regler på dette feltet, men la den gode tradisjonen fortsette, med å flytte gudstjenesten ut av kirkerommet på noen få gudstjenester i året, når dette er naturlig både ut fra tema og spesielle lokale forhold og tradisjoner.

Som du sikkert vet ble «Skaperverkets dag» innført etter vedtak på kirkemøtet 2003 (KM 12/03) der det står:

«Vern om Skaperverket og takknemlighet for skapelsens gaver er forsømte temaer i vår teologi og gudstjenestefeiring. Kirkemøtet vedtar å innføre skaperverkets dag/skaperverkets periode i Den norske kirke. Kirkerådet forbereder innføringen f.o.m. kirkeåret 2005/2006.»

Og det har vært gjort siden 2005 – med fokus på FRILUFTSGUDSTJENESTE.

Daværende biskop Finn Wagle (preses og leder av Kirkerådets Nemnd for gudstjenesteliv) skrev i første utgave av «Forslag til gudstjenester, andakter og liturgiske byggeklosser» (Skaperverkets dag 2005): «...Hvilke muligheter ligger ikke her for vandringer og liv og friluftsgudstjenester lokalt, i et nært samarbeid mellom menigheten og andre gode krefter i lokalmiljøet. Mitt håp er at mange menigheter og lokalmiljøer vil ta i bruk den mulighet som nå legges til rette for å slutte seg til sangen – lovsangen og klagesangen – og feire «Skaperverkets dag»!

HALLELUJAOMKVED (før og etter evangeliet)

- Må det alltid bare synges Halleluja?

Spørsmål:

Av det materialet vi har fått, ser det ut til at ”Salige er de som hører Guds ord og tar vare på det” av Tore Aas, ikke er med som alternativ under en eventuell evangelieprosesjon. Stemmer det? Er det riktig tenkt at den - hvis man ønsker det – eventuelt likevel kan synges som bibelsk salme eller som salme før prekenen og dermed i realiteten brukes under evangelieprosesjonen?

Svar:

Det er fullt mulig å synges Tore Aas sin «Salige er de..» under evangelieprosesjonen. Rubrikken sier at man ikke bare kan synges Halleluja, men kan velge å synges en salme («Dersom det benyttes en salme, kan en synges ...»). Det er like mye lovlig å velge «Guds ord det er vårt arvegods», en annen salme, den nevnte sangen av T. Aas, eller et Halleluja.

HOVEDGUDSTJENESTE / HØYMESSE

- flere spørsmål

Jeg er forvirret når det gjelder bruken av begrepene "høymesse" og "søndagens hovedgudstjeneste". Først trodde jeg dette var det samme, men så forstod jeg at en lokal grunnordning kan inneholde flere ulike typer hovedgudstjenester. Og da reiser spørsmålene seg:

- *Hva er det som gjør en hovedgudstjeneste til en høymesse, og*
- *skal menighetene feire høymesse så og så ofte (er aldri en mulighet?), eller er det opp til MR å definere dette i lokal grunnordning?*

Jeg ønsker en nærmere presisering av dette jeg har funnet i materialet:

- "hovedgudstjeneste" er menighetens hovedsamling søn- og helligdager, og at
- "høymessen", slik den er gjengitt *med alle sine ledd*, danner *utgangspunktet* for alle andre typer hovedgudstjeneste. (Dette går det an å tolke dit hen at "høymessen" er mer et overordnet begrep enn en konkret ordning/en konkret type gudstjeneste.)
- På side 5.10 i gudstjenestepermen står det i pkt 57: "Lokal grunnordning skal inneholde vedtak om høymessen og andre typer hovedgudstjenester", men det finnes altså ikke en nærmere bestemmelse av hva en høymesse er. *Det står nøye beskrevet hva som er en hovedgudstjeneste, men ikke hva som gjør en hovedgudstjeneste til en høymesse.*
- På side 5.12 under punkt 65 står det at lokal grunnordning skal ha retningslinjer for **hvor ofte en skal feire de ulike typene hovedgudstjeneste** - og igjen ikke noe om høymessens plass inn i dette. (Kan f.eks. en Familiemesse være en høymesse, eller er dette to motstående størrelser?)

Svar:

Du er inne på vesentlige ting i det du skriver, og vi vil gjerne kommentere dette.

- **Betegnelsen hovedgudstjeneste innbefatter også andre gudstjenester enn høymessen.** Slik er det også i dag (etter 1977 ordningen), hvor man kan feire familiegudstjeneste (uten nattverd), familiemesse (med nattverd), prekengudstjeneste uten nattverd osv som den forordnede hovedgudstjenesten for den enkelte kirkeårsdag. Et anliggende ved at vi ikke lenger har egne og fullt utskrevne hovedgudstjenestetyper (som man har i 1977-liturgien), er at man i en enkelt menighet lettere skal kunne kjenne seg igjen i gudstjenestene, slik at f eks barn ikke lenger skal lære seg en familiegudstjenesteliturgi, som er forskjellig i struktur, innhold og form i forhold til høymessen.

Et annet anliggende er å gi den lokale menighet større mulighet til å tilpasse sine forskjellige typer hovedgudstjenester etter lokale behov og tradisjoner, i stedet for å måtte følge forskjellige fastlagte liturgier for hver enkelt type hovedgudstjeneste.

- Det står i Ordningen **hva som alltid må være med i enhver hovedgudstjeneste** (se side 2.27 og Alm best punkt 59). Hvis ikke alt dette er med, kan dette være en (ekstra) gudstjeneste, men kan ikke regnes som hovedgudstjeneste.

- Samme sted understrekes også det retningsgivende prinsippet om at **"Normalt skal det feires nattverd i hovedgudstjenesten"**. Det betyr at en ikke kan holde for mange hovedgudstjenester uten nattverd. (For de fleste vil fortsatt 17.mai og julaften og langfredag være uten nattverd, men det må tolkes som at det også gjelder flere enn disse.) I nåværende liturgi var det (fra begynnelsen) en begrensning i antall familiegudstjenester (uten nattverd) - max 10 - 12. Hvor mange hovedgudstjenester som

kan være uten nattverd i den nye ordningen, er ikke angitt. Dette er et spørsmål som biskopene må vurdere, når menigheten sender inn forslag til lokal grunnordning. Om en menighet feirer nattverd relativt sjelden, vil biskopen kunne vise til hovedregelen om at nattverd normalt hører med i hovedgudstjenesten og be menighetsrådet endre dette (se Alm best punkt 59).

- **Hva må til for at en gudstjenestetype skal kunne regnes som høymesse?** (Hva man kaller det lokalt i annonsering og omtale, kan være forskjellig, (f.eks. messe, gudstjeneste med nattverd, Skøyenmesse e.l.). Høymesse er likevel beholdt som liturgisk og kirkerettslig begrep, og er ordningen i sin fulle form, men forstått slik at valgfrie ledd kan utelates (f eks dagens bønn, kunngjøringer mm) innenfor høymessen. Der vi har skrevet i rubrikken at leddet *ikke* kan utelates (f eks må alle 3 skriftlesningene være med), eller at leddet må ha en bestemt form (f eks den aronittiske velsignelsen), har vi i realiteten gitt en nærmere presisering av høymessebegrepet.

Det kan være at vi burde ha satt opp en mer detaljert oversikt over hva som må være med for at en hovedgudstjeneste kan regnes som høymesse. Vi har imidlertid satt opp en samlet oversikt i venstre kolonne i struktureksemplet på side 2.25-26. I tillegg er det viktig å lese rubrikkene nøye.

- **Hvor ofte må en feire det vi forstår med høymesse?** Dette vil nok variere, og vi har ikke tallfestet dette. Også dette er noe som den enkelte biskop må vurdere.

Biskopenes tilsyn er egentlig hovedsvaret på den uklarhet du påpeker, og som ikke er tematisert i det vi skriver i selve Ordningen for hovedgudstjeneste eller i veiledningene. Imidlertid ligger det i Alminnelige bestemmelser for hovedgudstjeneste, særlig i punkt 68, hvor biskopen - ikke bare som godkjenningsmyndighet (ut fra ordningen og regelverket), men også ut fra sitt generelle tilsyn - kan kreve endringer i lokal grunnordning: "Som tilsynsmyndighet kan biskopen kreve endringer og gi nærmere veiledning om menighetens gudstjenesteliv (TOB § 4)".

Denne generelle regel er viktig med tanke på situasjoner som en ikke kan forutse i ordningen og i Alminnelige bestemmelser.

Hvis en menighet velger å bare ha én type hovedgudstjeneste, da må dette være en gudstjeneste som kan regnes som høymesse. Slik må det forstås i den nye ordningen. Det innbefatter: 3 lesninger (men ikke nødvendigvis salme mellom lesningene, da det kan være stillhet), den aronittiske velsignelsen - dessuten kyrie - og nattverd med nattverdbønn A - E, men ikke nattverdordningen for særlige anledninger. Samtidig *kan* dette i følge ordningen være en høymesse med tekstformer for samlingsbønn, syndsbekjennelse, forbønn mm som de fleste ville karakterisere som "familiemesseaktige". Det er på slike punkter vi har re-definert høymessebegrepet, for å åpne for lokale tilpasninger - samt at kollektbønn ikke lenger nødvendigvis er med, et ledd som økumenisk sett gjerne hører med i hver høymesse.

INNGANGSORD

- **Kan presten fortsatt si noe om dagens tema på dette stedet?**

Spørsmål:

I vår menighet har vi innarbeidet ordningen med at en medliturg sier noe om dagens gudstjeneste før inngangssalmen. Her nevnes offerformål og gjerne noe spesielt som skal skje på denne gudstjenesten. Deretter stillhet før de tre siste slagene med kirkeklokkene.

Etter inngangssalmen og inngangsortet pleier også presten, slik han alltid har gjort, å si noen ord, gjerne om dagens tema. Noen ganger gjentar han noe av det som allerede er sagt av medliturgen like før. Er det åpning for at presten kan si noe på dette stedet, også etter den nye ordningen? Hvis så er tilfellet, skjønner vi ikke helt hvorfor en har innført

ordningen med informasjon om gudstjenesten like før dette? Det må da være nok med det ene eller andre stedet.

Svar:

Ordningen for hovedgudstjeneste 2011 har ikke videreført ordningen fra høymessen 2011, hvor det stod i rubrikken: *Etter inngangsordene kan liturgen kort si noe om dagens karakter og om gudstjenesten som følger.*

Dette anliggendet er nå overført til «Informasjon om dagens gudstjeneste» under leddet 1. Forberedelse. I veiledningen om dette står det i gudstjenestepermen/boken (side 8.6): «Informasjonen kan ha form av innbydende velkomstord og være ved en representant for menigheten (medlem i menighetsrådet, eller gudstjenesteutvalg, eller en av gudstjenestens medliturger). Det står i veiledningen også noe om hva denne informasjonen kan inneholde. Dersom det er ønskelig at det også sies noe om kirkeårsdag eller gudstjenestens tema på dette sted, kan det være en ide at presten gir noen råd om dette (evt. et par setninger skriftlig) til den som foretar informasjonen. I veiledningen til inngangsord (side 8.7) står det at «Liturgens inngangsord leder direkte til samlingsbønnen». I ordningen av 1977, hvor syndsbekjennelsen kom like etter inngangsordet, var det mange prester som kjente behov for å si noen innledende ord som også fungerte som innledningsord til syndsbekjennelsen. Nå er ikke dette behovet der lenger – og det normale i den nye ordningen er at etter at Liturgen har sagt inngangsordet fortsetter gudstjenesten direkte med at en medliturg leser samlingsbønnen.

Men på noen gudstjenester kan det være aktuelt at «inngangsordet ledsages av innslag som angir gudstjenestens særpreg og tema.» Her er det først og fremst tenkt på temagudstjenester og gudstjenester tilpasset barn og unge. Innslaget kan være en symbolhandling, tydeliggjøring av gudstjenestens tema i form av en korsang, drama, dans og lignende (se veiledningen til Inngangsord, side 8.7-8.8).

KONFIRMASJONGUDSTJENESTE

- Hvilke bønner kan benyttes?

Spørsmål:

Ein kateket spør oss om **forbønsdelen i konfirmasjonsgudstenesta** nå faktisk er blitt mindre fleksibel med den nye ordninga.

Eg vil gjerne svara henne med å seia at det nå i utgangspunktet er både ønskjeleg og normalt at forbønene blir lokalt utforma, og at det også bør gjelda i konfirmasjonsgudstenestene. Dermed skulle det ikkje vera noko i vegen for at forbønene frå 2002 blir valt som utgangspunkt for planlegginga. Kanskje kan også konfirmantane sjølve i nokre tilfelle trekkjast inn i arbeidet med bønene, sjølv om det på s 2.105 først og fremst er nemnt i samband med samlingsbøn og/eller syndsvedkjenning.

Eg sjekkar likevel dette før eg svarar slik, i og med **at Ordninga s 2.105 nemner forbønene i Gudstenesteboka (1977-1992) og ikkje bønene i rundskrivet frå 2002.**

Eg opplever det heller slik at Allmenne føresegner punkt 79 faktisk opphever KR-vedtaket om bønner i konfirmasjonsgudstenesta frå 2002.

Svar:

Vi må berømme deg for å ha oppdaget akkurat dette.

Hensikten med paragraf 79 i Alminnelige bestemmelser er å oppheve regelverk som nå er innarbeidet i den nye ordningen for hovedgudstjenesten.

Men det ser ut som vi har sovet litt i timen når det gjelder konfirmasjonstidens bønner (KR 17/02). Disse (fra 2002) kan selvsagt fortsatt benyttes. Det er helt i gudstjenestereformens ånd å gjøre dette. Når det på side 2.105 vises bare til ledd 14,a,b,c i Gudstjenesteboken, del II – så burde vi her også vist til bønnene som kom i 2002 (Rundskriv fra Kirkerådet 4 – 2002).

Forbønnen er det leddet i gudstjenesten hvor det er åpnet mest opp for stedege, lokale formuleringer – og da er det selvsagt merkelig om vi skulle stramme inn i forhold til dette når det gjelder bønn for konfirmanter. Det er helt i gudstjenestereformens ånd at konfirmanter kan delta med utforming av bønner også her.

KOPIERING

- til gudstjenesteprogram, menighetsagende (trykt eller visning på vegg)

Det er kommet flere spørsmål angående kopiering fra gudstjenestebok, salmebok og liturgisk musikk. Det er spørsmål som dreier seg om forståelse av Kopinor-avtale og rettigheter. Ut fra dette har vi utarbeidet 8 aktuelle case som vi kommenterer (uthevet skrift) i det følgende:

1. Menighetene abonnerer ikke på digitalt gudstjenestebibliotek. De viser liturgien på vegg (p.p) på alle gudstjenester – men ingen noter.

Alle tekster henter de fra det som ligger ute på www.kirken.no – de klipper og tilpasser herfra til egnete lysbilder for skjermvisning på gudstjenesten.

Det er helt i orden å gjøre det på denne måten.

Salmetekstene viser de også på vegg. Her har en frivillig pensjonist satt seg ned og skrevet dem av etter NoS og S97.

Dette synes de er en god løsning. De har bestemt seg for å kjøpe bare et lite antall av den nye Norsk Salmebok – i og med at dette fungerer så godt.

Også avskrift er kopiering.

Dette blir problematisk dersom menigheten kjøper inn et mindre antall salmebøker enn det som er naturlig i forhold til deltakerantall på de «vanlige» gudstjenestene.

Da vil slik kopiering og visning av salmer på skjerm erstatte kjøp – og ikke være et supplement til kjøp (jf. § 6 i Kopinoravtalen)

2. Menigheten abonnerer ikke på digitalt gudstjenestebibliotek. De har én hovedgudstjeneste som stort sett benyttes hver gang. Agendaen til denne har de hentet fra det som ligger på kirken.no – NB bare de «lovlige» tekstene. De benytter stor sett alltid salmebøker. Men på konfirmasjonsgudstjenester og julaftens gudstjeneste kopierer de opp fullstendige agendaer – som også har alle tekster til salmer, og noter til noen salmer og liturgiske melodier som ikke er så kjente for folk flest.

Menigheten har innkjøpt 100 Salmebøker – men på gudstjenester hvor det kommer 2-300 er de nødt til å kopiere opp gudstjenesteprogram.

Dette er helt i orden. Kopiering av liturgi og salmer på ekstraordinære gudstjenester, hvor det kommer langt flere enn på de «vanlige», er lovlig ifølge paragrafen om supplement til kjøp. (jf. § 6 i Kopinoravtalen)

3. Menighetens prest er glad i å messe. Han har en vakker stemme – og særlig de eldre damene i menigheten setter pris på hans messing. Han har bestemt seg for å prøve ut alle varianter i nattverdliturgien som kan messes – alt fra Kverno til Sandwall.

Han har skaffet seg sin egen perm (liturgisk musikk) og han kopierer, klipper og limer melodiene til messetonene, slik at han har et manus til akkurat det han skal messe til hver søndag og bruker ikke noen digitale utgivelser av dette materiell.

I det siste har han begynt å lære opp en av de unge forsangerne i menigheten til også å messe deler av liturgien. Han kopierer da opp også et ekstra eksemplar av det som skal messes – slik at de på gudstjenesten har tilgjengelig hver sitt manus. Organisten, som i begynnelsen benyttet permen «liturgisk musikk» og bladde opp på riktig sted, har begynt å kopiere, klippe og lime sammen akkurat det hun skal benytte til den enkelte gudstjeneste.

Det casen beskriver, dreier seg om arbeidskopier. Det er helt lovlig å kopiere slike.

4. Menigheten er stolt av at de klarer å gjennomføre sine gudstjenester uten noen form for gudstjenesteprogram, hverken på skjerm eller papir. Her brukes salmebøker på lovlig vis.

Når det gjelder de liturgiske melodiene, er det et ønske om å prøve ut en del av det nye i «Liturgisk musikk». Organist og prest har sammen gått gjennom alt materialet og blinket ut alle varianter som benytter «gåsemorprinsippet» (Forsanger synger hver strofe først – og menigheten gjentar akkurat det samme).

Genialt – synes både gudstjenesteutvalg og menighetsråd. For når det ikke trykkes opp noe som helst, så er det jo gratis. Lufta er fri for alle – så her er det bare å syng ut.

Det denne casen beskriver er helt i orden.

Sang og musikk på gudstjenesten er fremføring. Dette er utenfor Kopinoravtalens område, men skal rapporteres til TONO – se www.tono.no.

5. Menigheten vurderer å abonnere på digitalt gudstjenestebibliotek, men har ikke gjort vedtak om det enda.

Gudstjenesteutvalget har tatt initiativet til gjennomgang og vurdering av en del varianter av liturgisk musikk. Kantor har fått i oppdrag å velge ut de variantene hun synes er mest aktuelle for denne menigheten. Disse kopierer hun opp fra permen Liturgisk musikk, i 25 eksemplarer.

Gudstjenesteutvalget, noen fra menighetsrådet, samt noen av menighetens forsangere møtes et par kvelder og synger gjennom de variantene som kantor, legger frem for dem.

En av de unge i gudstjenesteutvalget er ikke helt fornøyd, og spør om det ikke også er liturgiske melodier i mer pop- og gospelstil. Kantoren svarer bekreftende på det og lover til neste samling å kopiere opp noen av disse. «Da vil jeg ha flere unge med på utprøvingen,» sier ungdomsrepresentanten. «OK», svarer kantoren,» da kopierer jeg opp 40 eks av alle alternativene til neste gang.»

En slik kopiering av deler av materialet for å gjøre den nødvendige utprøving, er i orden ifølge Kopinoravtalen. Men dersom antallet kopier blir for stort og det skal benyttes på flere samlinger, beveger man seg her i et grenseland.

6. Menigheten har forstått Kopinoravtalen dit hen at alt kan kopieres. Menigheten har bare kjøpt inn 20 salmebøker og kopierer resten direkte fra salmeboken ved gudstjenester. Bøkene brukes bare ved mindre samlinger.

Det samme gjelder liturgisk musikk. Man henter det som skal benyttes fra permen "Liturgisk musikk" - etter at man scannet disse og klippet de til i Adobe.

Menigheten velger også å legge disse ut på nett fritt for alle i menigheten til å øve på – samt lydfiler som kantor og forsangere selv har spilt inn.

Her skjer kopiering til erstatning for innkjøp av salmebøker. Dette er ikke lovlig.

Det er vanskelig å angi et eksakt antall salmebøker som det vil være naturlig for en menighet å kjøpe inn. Men antallet må stå i et rimelig forhold til de vanlige gudstjenester, slik at man på disse kan benytte salmebøkene og ikke trenger å kopiere fra dem.

Den beskrevne scanning og tilpasning av noter fra permen «Liturgisk musikk» er ikke lovlig. «Liturgisk musikk» (permen – fullt arrangement for kantor) og den

digitale utgaven av Liturgisk musikk for menigheten (melodilinje) er to forskjellige produkter.

Dersom det er regelmessig behov for å kopiere denne liturgiske musikken til menigheten, vil det være naturlig å abonnere på den elektroniske versjonen.

Å legge ut rettighetsbelagte melodier (+ lydfiler til disse) fritt ut på nett for å gi anledning for folk til å øve på disse, er ikke innenfor avtalene med KOPINOR eller i forhold til lydfiler TONO/NCB.

7. Menigheten abonnerer ikke på gudstjenestebiblioteket, men de har kjøpt bøkene (permene). Menighetens kantor har et notesettingsprogram. Han skriver noter (melodilinje) til noen av de liturgiske melodiene og limer dem inn i menighetens gudstjenesteprogram som brukes regelmessig.

Ellers benyttes salmebøkene (både NoS og S97) uten at tekster eller noter blir kopiert i programmet.

Det kantoren her gjør ved hjelp av det digitalt notesettingsprogram er i sak det samme som er beskrevet i case 6.

Å lime inn slike hjemmelagde noter inn i menighetsagender som brukes *regelmessig* er ikke innenfor avtale med KOPINOR. Den *regelmessige bruk* av liturgisk musikk for menigheten (hva enten det er til visning på skjerm, eller på kopiert menighetsagende) er en indikator på at det er naturlig å abonnere på den elektroniske versjonen.

8. Menigheten abonnerer på den digitale modulen gudstjeneste (liturgiens tekster og noter til liturgisk musikk, melodilinjen). De ønsker å utarbeide menighetsagender som kan gjenbrukes. De har tre forskjellige typer hovedgudstjenester, med litt forskjellige liturgiske melodier i hver av dem. De «kjøper» («legg i handlekurv») de aktuelle notene på lovlig vis og limer dem inn i agendene. Disse brukes om og om igjen gjennom hele kirkeåret. Når det gjelder salmer på de enkelte gudstjenestene, settes disse opp på salmetavlen.

Dette er lovlig bruk av den digitale modulen menigheten abonnerer på.

Abonnementet gjør det mulig både å registrere liturgisk musikk til en enkelt og til flere gudstjenester. Menighetsagender med liturgisk musikk for menigheten (til visning på skjerm eller kopiert på papir) er mulig (og lovlig) å bruke om og om igjen, gjennom hele kirkeåret om ønskelig.

KUNNGJØRINGER

- Er det riktig å opplyse om alt som skjer i menigheten, helt til å begynne med?

- Hvor skal kunngjøringene av det som skjer i uka plasseres?

En kirkegjenger spør: Jeg synes det er merkelig at kunngjøringene nå er lagt til helt i begynnelsen av gudstjenesten. Jeg synes det er feil å informere om alt som skjer i menigheten i løpet av den kommende uka på det tidspunkt hvor vi akkurat har satt oss ned i kirkebenken og holder på å innstille oss til gudstjenesten.

Svar: Det er ikke meningen å kunngjøre det som skjer i uka i forkant av gudstjenesten, slik det tydeligvis gjøres i din menighet. I veiledningen til «Informasjon om dagens gudstjeneste» står det at dette gjelder informasjon knyttet til akkurat denne gudstjenesten – om dagens offerformål, eventuelle dåpsbarn, spesielle medvirkende, eventuelt noe om tema og dagens særpreg o.l. Det presiseres at dette må være kortfattet og at kunngjøringene om det som skjer i løpet av den kommende uke, ikke hører hjemme her (veiledningen, side 8.6).

Kunngjøringene har samme plassering som tidligere, som eget ledd like etter trosbekjennelsen og salmen etter prekenen. Men nå står det i rubrikken at kunngjøringene «kan legges her eller et annet sted i gudstjenesten, eller formidles til menigheten på annen måte.»

I veiledningen om kunngjøringer (side 8.28 – 8.29) står det noe om de forskjellige typer kunngjøringer som kan være aktuelle, og forslag til hvor de kan plasseres. Det står blant annet at «opplysninger om det som skal skje i kommende uke, kan formidles helt mot slutten, før velsignelsen, eller like etter de tre ganger tre bønneslagene.» Hvor og hvordan man gjør dette, må bestemmes i den enkelte menighet. Det som i alle fall må understrekes, er at slike kunngjøringer ikke skal legges inn i gudstjenestens forberedelsesdel. Alt som sies her skal dreie seg om den gudstjenesten som nå begynner, og bidra til at den enkelte får hjelp til å delta i den på en god måte.

LITURGISK FARGE

- Riktig farge Søndag før pinse (og andre «før-søndager»)

Spørsmål:

I nytt materiell (Fastsatt av Kirkemøtet 20.november 2010) som lå på nettet på kirken.no om retningslinjer for BRUK AV LITURGISKE FARGER står det at **søndag før pinse** er rød og tilhører PINSE.

I boka som nå er gitt ut på Eide forlag og som heter Gudstjeneste for Den Norske Kirke står det at søndag før pinse er en del av påsketiden og har hvit farge, hva er riktig?

Svar:

Det siste er riktig.

Vi har endret det KM 2010 opprinnelig sa på dette punkt, ut fra en siste gjennomgåelse av konsekvente regler i lys av KM 2011 og alle deler av liturgien.

Vi foregriper ikke en kirkeårstid i fargevalg. Derfor er fastelavnssøndag ikke fiolett (selv om man i tekstene skuer framover til pasjon), og søndag før pinse ikke rød (selv om man ser fram mot pinsedag), men fortsatt hvit – slik det er i 1977-liturgien.

Dette er det mest «drastiske» vi har gjort av sekretariatsmessige endringer – ut fra det mandat KM gav oss til det.

LITURGISK MUSIKK

Hva skal vi velge?

Spørsmål:

Er det mulig, helt uforbindtlig, å antyde noe om hvilke av de musikalske variantene som ser ut til å være de mest aktuelle når vi nå skal begynne å høre oss inn på dette stoffet? (Dere vil antakelig være tilbakeholdende med dette, men jeg spør likevel. Stoffmengden er enorm!)

Svar:

Dette bør vi så avgjort ikke svare på. Vi anbefaler at man bruker tid på dette, hører gjennom mye, lar organisten komme med forslag, vurderer hva slags karakter ved musikken en ønsker - skal det være en annerledes og sakral musikk (a la gregoriansk og Taizé og noe av den moderne musikken) eller skal det være en gjenkjennelig populærmusikk? Så er det graden av enkelhet (f eks finnes det en del musikk etter «gåsemor-prinsippet», altså hvor menigheten gjentar det en forsanger/kor synger fore) og hva slags type gudstjeneste som skal ha en bestemt musikk. Se hva vi har skrevet om

dette i gudstjenesteboken, side 7.39 ff (særlig side 7.42 – 43 om valg av liturgisk musikk)

Se også det som står under avsnitt G på side 32-33 i heftet Sammen for Guds ansikt. Som du ser her anbefaler vi at man går forsiktig frem – legger en plan for å gjøre seg kjent med alternativene og prøve dem ut. Her vil det være store forskjeller fra menighet til menighet. Noen menigheter er allerede godt i gang med utprøving. De vil være klare for å velge hvilke melodier de skal ha som sine «faste» - altså dem de helst kommer til å benytte, og så vil de i tillegg i grunnordningen si noe om hvordan videre utprøving skal foregå.

For menigheter som er i startgroppen med dette, kan det anbefales å fortsette med alle, eller de fleste av de «vanlige» melodiene – og så si noe i grunnordningen om hvordan de f.eks. et til to år fremover skal prøve ut flere alternativer – det kan være ved å si at kantor, liturg sammen med gudstjenesteforberedende gruppe kan prøve ut det de ønsker på f.eks 10 gudstjenester i året. Her vil det være store forskjeller fra menighet til menighet hvordan man velger å gjøre det.

En viktig ting ved innføring av ny liturgisk musikk er forsangertjenesten. Innføringen av gudstjenestereformen er en god anledning til å styrke denne.

LITURGISK MUSIKK

- Må vi velge alt fra én serie?

Spørsmål:

Må man velge hel serie av samme komponist – eller kan man sette sammen fra flere serier?

Det er jo ofte slik at man synes en eller to melodier fra en serie er gode, mens de andre ikke fungerer like godt.

Svar:

I Alminnelige bestemmelser for hovedgudstjenesten (punkt 64, siste strekpunkt) står det hvilke liturgiske ledd menighetsrådet har myndighet til å velge musikk til. Det er ikke gitt noen regler for om kan skal velge alt fra en serie, eller sette sammen fra flere. Her viser vi til veiledningen i gudstjenesteboken (side 7.43) hvor det sies at den lokale menighet står fritt til å velge fra en serie eller sette sammen liturgisk musikk til én gudstjeneste fra flere serier og komponister. Også den høymesseliturgien vi er blitt vant med (1977 ordningen), har liturgisk musikk som er komponert av flere forskjellige komponister.

Der hvor to musikalske ledd følger like etter hverandre (som Kyrie – Gloria), kan det være hensiktsmessig å velge fra samme serie. I alle fall er det viktig at overgangen fra det ene ledd til det andre kjennes naturlig, både med hensyn til toneart, rytmikk og stil.

LITURGISK MUSIKK

- Kan vi bruke melodier som ikke står i permen Liturgisk musikk?

Spørsmål:

Vår kyrkjelyd har arbeidd ut og fått godkjent lokal grunnordning for hovudgudsteneste. Visitas ved biskopen påskynda oss å vera i forkant. På grunn av seine avklaringar om den liturgiske musikken har me bare delvis innført og gjort valg om liturgisk musikk. Stor var forundringa i dag då me oppdaga at den nye permen med Liturgisk musikk nå ikkje inneheld dei to einaste melodiane me har gjort vedtak om og

sett i bruk. Det gjeld Sanctus og Agnus Dei av Henning Sommero – 2 nydelege og sangbare messeledd som det ser ut for at kyrkjelyden tek godt imot.

Kva er grunngevinga for at desse ikkje har kome med i permen med liturgisk musikk?

Kva er grunngevinga for at det ikkje er informert om at stoff frå forsøksperioden som også har vore ope tilgjengelege på nettet heile denne hausten, nå er tatt ut?

Kva er eventuelt grunngevinga for at dei to ”beste” av Sommero sine melodiar er droppa, medan Kyrie og Gloria er inne i permen (s.689)?

Er dette ein feil? Er det ei sak som snarast kan og bør rettast opp eller ordnast opp i? Har vår kyrkjelyd ikkje høve til å bruka desse melodiane? Me har trudd at me har gjort kvalitetsvalg som er eigna til å skapa ”gjenkjenninga si glede” i forhold til andre kyrkjelydar.

Viss me blir dei einaste som brukar desse melodiane fordi andre kyrkjelydar har mista tilgangen til dei gjennom permen med liturgisk musikk, så er dette ein nedtur for oss, og samtidig noko andre går glipp av.

Svar:

Vi har forståelse for frustrasjonen over at innsunget liturgisk musikk fra Liturgisk musikk, hefte 2, ikke lenger er med i den store samlepermen «Liturgisk musikk for Den norske kyrkja», som nå er til utprøving.

Dette betyr verken at det er ulovlig eller ikke-ønskelig å synge noe av det stoffet som ikke er videreført i den nye permen.

Kirkemusikalsk utvalg (KMU) valgte å ta inn mye stoff som ikke tidligere har vært utgitt, og dessuten å ta inn musikken fra 1977 med de språklige endringer som ligger i den nye gudstjenesteordningen. Dette gjorde at permen ble svært stor. Vi mente det da var helt nødvendig å ta ut noe av stoffet som tidligere var utgitt i hefte 1 og 2. Denne beskjæring var vanskelig, og kan sikkert kritiseres på enkelte punkter. I alle fall vil det være ulike meninger om hva som burde vært tatt ut. Men flere hele serier med liturgisk musikk ble beskåret ned til kun 2 ledd, både fra de tidligere heftene og fra det nye materialet som kom inn etter at disse heftene ble utgitt. Her var både kvalitetskriterier og sjangerhensyn viktige.

En vesentlig innvending i KMU mot å ta inn Sommerros Sanctus, er at melodiens åpning lett kan forveksles med den kjente juleslageren The Christmas Song, som begynner med ordene *Chestnuts roasting on an open fire*. Denne innvendingen gjelder ikke for Sommerros Agnus Dei, men når man må beskjære stoffet og tar ut Sanctus, kan gjerne Agnus Dei følge med, om det ikke åpenbart er bevaringsverdig.

Til slutt: Grunnen til at melodiene til de liturgiske sangene er tatt bort fra vår hjemmeside etter at den første forsøksperioden var over, er at dette er rettighetsbelagt stoff og derfor kun vil være tilgjengelig i det nye gudstjenestebiblioteket, som en kan abonnere på. Eide forlag har i den inngåtte avtalen med Kirkerådet fått de kommersielle rettighetene til det digitale gudstjenestestoffet, og forvalter rettighetene som opphavspersonene har.

MENIGHETSMØTET

- Hvilke roller har dette ved innføringen?

Spørsmål:

Ei kyrkjeverje ringte med spørsmål om soknemøtet si rolle ved innføringa av gudstenestereforma. Eg viste til dei aktuelle punkta i Allmenne føresegner, som jo er rimeleg klar på dette. Ho meinte at det måtte bety at gudstenestereforma tar bort ei lovfesta oppgåve for soknemøtet: «Menighetsmøtet avgjør saker om innføring av ny, godkjent salmebok og liturgi ...» (kl § 11).

Eg skal snart ein runde med kurs om gudstenestereforma for alle sokneråda i bispedømmet og vil gjerne kunna svara korrekt på spørsmål om forholdet mellom reforma og kyrkjelova. Har du høve til å skriva nokre linjer om korleis det er tenkt omkring dette?

Svar:

Departementet og kirkerettsekspertene har vært tydelig på menighetsmøtet kun har avgjørelsesrett i liturgispørsmål når det kan velges mellom to eller flere alternative liturgier. Dette gjelder i dag gravferdsliturgier, som vi har to av, og hvor menighetsrådet kan velge hvilken av disse man ønsker skal brukes. Det gjelder også helt klart valg av salmebok, som aldri er «til utelukkende bruk».

Når det gjelder gudstjenesteliturgi har det vært slik at en ny liturgi erstatter den tidligere liturgien. Dette gjaldt for 1920-liturgien og 1977-liturgien og 2011-liturgien. Denne er altså til «utelukkende bruk», og menighetsmøtet kan derfor ikke velge noen annen, alternativ liturgi.

Likevel – eller nettopp derfor – har en i Alm. best lagt inn en bestemmelse om at man kan på regulær måte kan søke biskopen om å beholde den liturgien en har (1920 eller 1977). Da må det et menighetsmøte til - ikke for å avgjøre, men for å kunne søke biskopen om fritak for inntil 4 år. Så her er det altså en forskjell mellom salmebok og liturgi, hvor den siste er til «utelukkende bruk», som gjelder hele kirken, og som ikke et menighetsmøte tar stilling til – annet enn innenfor rammene av Alminnelige bestemmelser.

Når det gjelder «**lokal grunnordning**», skal menighetsmøtet gis anledning til å uttale seg om denne før menighetsrådet gjør endelig vedtak og sender dette til biskopen for godkjenning. (Jf. Alminnelige bestemmelser, punkt 69)

MENIGHETSPROGRAM

- Er det riktig for en grønn menighet å trykke nytt program hver søndag?

Spørsmål fra en grønn menighet:

Vi er stolte av å være en av de mange grønne menighetene i Norge. Flere og flere av menighetsleddene er bevisst på vår ressursbruk, og nå har noen reagert på at vi bruker for mye papir på gudstjenestene, særlig etter at vi begynte å prøve ut den nye gudstjenesteordningen. Mange spør om det er nødvendig å trykke opp nytt program til menigheten hver søndag.

Svar:

Noen løser dette ved å vise gudstjenestens opplegg, ledd for ledd, på skjerm. Det er ikke alle kirker hvor dette egner seg, og det er også mange steder man ikke ønsker å gjøre det. Da er vår anbefaling: Så snart dere har på plass grunnstrukturen for den eller de hovedgudstjenestene dere har valgt (F.eks. høymesse (med og uten dåp), familiegudstjeneste, gudstjeneste med dåp (uten nattverd) o.l.), trykker dere opp menighetsark som benyttes om og om igjen. Ikke ta med alt som liturgen og medliturger sier, men alt som menigheten deltar i – satt opp slik at det er tydelig når og hva de skal si, synge eller gjøre. Bruk salmebøker i tillegg til dette, og sett salmenummer på tavlen på vanlig måte. Dersom dere benytter salmer utenom salmebøkene (NoS og S97), kan disse trykkes opp som et ekstraark for den aktuelle gudstjenesten.

Når menigheten er ukjent med den liturgiske musikken, er det ønskelig for mange at den står også med noter på menighetsprogrammet. Dersom dere har vedtatt (og fått godkjent) lokal grunnordning og der bestemt hvilken liturgisk musikk dere ønsker å bruke, kan

notene trykkes på det faste gudstjenesteprogrammet. I en periode hvor dere prøver ut mye forskjellig, kan det trykkes opp på ark som deles ut til den aktuelle gudstjeneste, og deretter samles inn til senere bruk.

Noter til liturgisk musikk (melodilinjen) finnes i det elektroniske gudstjenestebiblioteket utviklet av Eide forlag (se www.gudstjeneste.no og www.gudsteneste.no) De som abonnerer på dette gjennom Eide forlag eller en annen leverandør, kan ta ut noter til engangsbruk eller til å benytte i menighetsprogrammet for flere gudstjenester. Notene kan benyttes både for dem som vil lime dem inn i trykt program og for dem som benytter skjermvisning.

MESSE

- Kan en annen enn presten messe alle ledd i gudstjenesten?

Spørsmål fra en prest som ikke messer:

Min sangstemme er blitt dårligere med årene, og nå har jeg innsett at jeg har måttet slutte med å synge messeledd i gudstjenesten. Men det er synd for menigheten at de synger, mens jeg bare leser. Kan jeg overlate til en annen å synge messeledd? Gjelder det i tilfelle alle steder i liturgien?

Svar:

Vi har lang tradisjon for at det er liturgen som messer de leddene som skal messes (synges) av en person, selv om det også i høymesseordningen av 1977 står anført at noen av disse leddene kan messes av L (liturg), eller F (forsanger). Dette gjelder innledningen til gloria, «Ære være Gud i det høyeste» og lovprisningen (Benedicamus) som innleder velsignelsen, «La oss prise Herren». I ordning for hovedgudstjenesten (2011) er dette utvidet til å gjelde enda flere ledd:

Til alle disse leddene står det anført L / ML – altså Liturgen eller en medliturg (forsanger):

- Lovsang gloria (Innledningen)
- Trosbekjennelsen, når den synges (Innledningen) – her står ML/L (ML er prioritert før L!)
- Fredslitaniet (side 2.61) og Litaniet (side 2.62)
- Velsignelsen (innledningen)

Det som ikke kan overlates til en medliturg (forsanger), er først og fremst Nattverdliturgiens innledende hilsen (prefasjonsdialogen): Herren være med dere / Og med deg være Herren...

Dette er en dialog (gjensidig samtale/hilsen) mellom prest/liturg og menigheten. Dersom liturgen ikke messer, anbefales det at han/hun leser, mens menigheten svarer med sang. Den etterfølgende lovprisning (prefasjon) kan heller ikke overlates til andre. I rubrikken til denne står det anført at L messer eller fremsier denne.

Å la en annen enn presten synge messeledd i gudstjenesten trenger ikke å være en nødløsning. Det kan gjøres også der hvor presten har god sangstemme, rett og slett for å skape større variasjon i medvirkningen. Når det gjelder innledningen til velsignelsen, «La oss prise Herren», kan det være helt naturlig at det er menighetens kantor eller en annen forsanger som synger dette. Oppfordringen «La oss» kan like gjerne komme fra orgelkrakken eller nede fra kirken som fra liturgens plass ved alteret.

NATTVERD

- Hvem bestemmer valgfrie ledd?

Vi har fått noen enkeltspørsmål til nattverdliturgien fra prester som de ikke finner ut av. Hvem avgjør om det skal være brødsbrytelse, menighetsrådet eller liturg? Er det liturgen som avgjør om leddet «stort er troens mysterium...» skal benyttes?

Svar:

Disse leddene er ikke nevnt eksplisitt i det avsnittet i Alminnelige bestemmelser hvor menighetsrådet skal fatte vedtak.

Vi oppdaget disse «hullene» i ettertid og omtaler dette på side 28 i heftet Sammen for Guds ansikt.

Siden dette handler om faste ledd, er det menighetsrådet som avgjør. Men menighetsrådet kan også avgjøre at dette ikke behøver å være faste ledd, men kan variere. Da kan menighetsrådets avgjørelse bestå i at presten tar stilling til dette fra gang til gang, da menighetsrådet ikke tar stilling til hvordan den enkelte gudstjeneste skal utformes. Det er liturgens ansvar.

NATTVERDORDNING FOR SÆRLIGE ANLEDNINGER

Spørsmål:

Kan denne ordningen benyttes på alle hovedgudstjenester?

Svar:

Denne ordningen er, som det står i rubrikken i gudstjenesteboken kap 2.s 79, ment å brukes ved gudstjenester som er særlig lagt til rette for barn og unge, og på temagudstjenester. Den kan ikke brukes når gudstjenesten feires som høymesse, da den er en kortere form enn en vil tillate til høymesser.

I omtalen av denne ordningen i kap 8.s. 59-60 står det at man kan ha med flere deler av høymessens nattverdordning, som for eksempel leddene «Kom, for alt er ferdig» og «Du Guds lam». Det samme må gjelde for den innledende prefasjonsdialog. Særlig hvis man bruker denne ordningen jevnlig, som en form for familiegudstjenesteliturgi, kan det være ønskelig å ta med noe mer av leddene i høymesseordningen. I arbeidet med nattverdordningene var den korte formen i denne ordningen gitt som en minimumsordning ved særlige anledninger, og ikke ment som en maksimumsordning.

SAMLINGSBØNNEN

- Kan liturgen lese den?

Spørsmål fra en prest: Vi skulle gjerne hatt lekfolk til å lese samlingsbønnen, men det er vanskelig å få noen til å gjøre det. Derfor har vi bestemt at dette kan like godt presten gjøre.

Svar:

Dette er ett av tre steder i gudstjenesteordningen hvor det er anført at dette gjøres av en medliturg, ML (ikke av L/ML eller ML/L). Det skal altså være slik at en medliturg leser samlingsbønnen og de to skriftlesningene fra, GT og NT utenom evangeliene. Som det antydes kan en medliturg gjøre flere ting, men disse tre leddene hører utelukkende medliturgen til.

Svaret er derfor enkelt: Liturgen kan ikke overta medliturgens funksjon når det gjelder å

lese samlingsbønnen. Selvsagt kan det unntaksvis være situasjoner hvor liturgen må overta dette leddet, for eksempel på grunn av at den som skulle lese bønnen, ikke kommer og det er for sent å finne en annen.

Ved innføringen av høymesseordningen av 1977 ble menighetene utfordret til å få på plass leke tekstlesere. Med gudstjenesteordningen 2012 er dette blitt utvidet. Det er i tråd med gudstjenestereformens grunntanke at flere skal involveres som medvirkende i gudstjenesten. Derfor er det viktig å la lekfolk slippe til med de funksjonene som er tiltenkt dem, og gjerne utvide etter hvert med flere oppgaver for medliturger.

STÅ / SITTE

- Kan vi ikke lenger stå under tekstlesning og sitte under salmesang?

En prest ringte i forbindelse med at menighetsrådet hadde fått forslag fra gudstjenesteutvalget til behandling. Flere av medlemmene i MR var imot at man nå skulle sitte under de to første tekstlesningene. «Vi fortsetter som før her hos oss. Vi står under tekstlesninger, og sitter under salmesang:» Kan vi vedta det i vår lokale grunnordning, ville presten vite.

Svar:

I Ordning for hovedgudstjenesten i Den norske kirke har Kirkemøtet gjort vedtak om at menigheten sitter under første (GT) og andre tekstlesning (NT utenom evangeliene) og står under evangeliet. Her kan ikke en lokalmenighet beslutte noe annet. Dette skal være ens i alle menigheter.

I punkt 21 i Alminnelige bestemmelser for hovedgudstjenesten står det at menigheten står

- under inngangsprosesjonen (*når man har det*)
- under evangelieprosesjon (*dersom man har det*)
- under hallelujaomkvedet (eller salme) før og etter evangeliet og lesningen av evangeliet
- under trosbekjennelsen
- når en minnes de døde (*dersom man har den ordningen*)
- under nattverdliturgien fra prefasjonsdialogen og fram til utdelingen begynner
- under velsignelsen
- under utgangsprosesjonen (*når man har det*)

Det meste når det gjelder når man skal stå og når man skal sitte ligger altså fast for alle menigheter i alle hovedgudstjenester.

Det menigheten i tillegg kan ta stilling til og vedta i sin lokale grunnordning er

- alltid å stå under første og siste salme (*også når det ikke er inngangs- og utgangsprosesjon*). *Siste salme kan komme før velsignelsen (ledd 23) eller etter Utsendelsen (ledd 26)*
- og eventuelt under andre salmer og ledd enn den som er nevnt ovenfor. Det kan for eksempel være salmen etter trosbekjennelsen (ledd 15)

TEKSTBOK

- Hvorfor må tekstlesere lese fra Tekstboken i stedet for fra sin egen bibel?

Svar:

Grunnen til denne bestemmelsen (jf. Alminnelige bestemmelser for hovedgudstjenesten, punkt 28) er at Innledningen til flere av tekstene er endret i Tekstboken i forhold til Bibelen. Dette gjelder særlig steder som i Bibelteksten har innledninger som «Han kom også til Nasaret» (Luk 4, 16). Her tydeliggjør tekstboken hvem «han» er: «Jesus kom også til Nasaret». Det kan også gjelde tekster som i Bibelen innledes med «deretter» eller etter «dette». Av sammenhengen i bibelteksten vil det være tydelig hva som skjedde i forkant. Men når teksten leses isolert fra sin sammenheng, gir det ingen mening å begynne med ord som «deretter» (skjedde det og det). Et eksempel på dette er GT-teksten etter første rekke på 4. søndag i fastetiden fra 1 Mos 22,1-4. Bibelteksten lyder slik: «En tid etter at dette hadde hendt, satte Gud Abraham på prøve.» I Tekstboken er denne innledningen slik: «Gud satte Abraham på prøve.»

Det gjelder også tekster som er sammensatt av flere avsnitt fra et skrift – f.eks. teksten fra Apg 26,1-3.20-29 etter andre rekke på søndag før pinse. Her er det både endringer i innledning og overgang mellom tekstavsnittene. Innledning: «Arippa sa ~~da~~ til Paulus. «Overgangen mellom avsnittene, innledningen til vers 20: ~~Nei,~~ Jeg har forkynt...» Når man leser fra tekstboken, leses det hele som en tekst, uten markering av versene som er utelatt. Det gir en bedre flyt i lesningen.

I tekstboken står også innledningsordene til hver tekstlesning (Det står skrevet i/hos...), og avslutningsordene (Slik lyder Herrens ord/det hellige evangelium). Slik sikres det at tekstleseren utfører sin oppgave på en riktig og for menigheten gjenkjennelig måte.

VITNESBYRD (Hilsener, forbønnsønsker)

- Når og hvor kan det benyttes vitnesbyrd, hilsener og forbønnsønsker?

Spørsmål:

Fra nettet har vi tatt ut ”Dette er hva Gudstjenesteutvalgene skal ta stilling til på vegne av Menighetsrådene”. Et stykke nede på den listen står: ”Hvor eventuelle vitnesbyrd, hilsener og forbønnsønsker skal plasseres i gudstjenesten”.

Jeg lurer på hva dette betyr, for jeg finner ikke noe sted i materialet for øvrig at det er beregnet plass til vitnesbyrd, hilsener eller forbønnsønsker. Hvordan er dette å forstå?

Svar:

Du viser til noe som står i regelverket for gudstjenestelivet, altså i Alminnelige bestemmelser for hovedgudstjenesten, som er gjengitt i kapittel 5 i permen/boken. Under punkt 64 listes det opp hva menighetsrådet skal ta avgjørelse om, blant annet «- hvor eventuelle vitnesbyrd, hilsener og forbønnsønsker skal plasseres i gudstjenesten.» Denne paragrafen kom inn helt på tampen i behandlingen på Kirkemøtet 2011, og uttrykte vel at man ønsket større fleksibilitet. Ettersom liturgien allerede var vedtatt da dette kom opp, var eneste mulighet å innføre dette i Alminnelige bestemmelser, som ble vedtatt sist i prosessen.

Hvis man med *forbønnsønsker* mener bønnelapper og bønnekrukke, er det nevnt på side 2.53 i en forbønnsmodell som er en bønnevandring. Også «personlig forbønn, eventuelt med håndspåleggelse» er nevnt her. Så dette er i samsvar med liturgien.

Paragrafen kan tyde på at det også kan være andre muligheter for plassering av dette i liturgien, uten at vi kan si direkte hvor dette skulle plasseres. Det bør så avgjørt være en del av forbønnen, så plasseringsspørsmålet tolker vi som en plassering *innenfor* forbønnsdelen.

Vitnesbyrd er overhode ikke nevnt i liturgien, men omtalt i Veiledningen på side 8.24 – som del av et «aktualiserende, dramatiserende eller aktiviserende ledd som er samordnet

med innholdet ellers i prekenen.» «Det kan være «korte innslag i form av intervju, fortelling eller vitnesbyrd som henger nøye sammen med tekstens og prekenens budskap», heter det.

Hilsener er ikke nevnt i liturgien, men kan eventuelt skje som del av informasjonen om dagens gudstjeneste før de tre klokkeslagene, eller være knyttet til kunngjøringene før forbønnen eller et annet sted hvor kunngjøringene er lagt. Hilsen kan også eventuelt skje i tilknytning til, og samordnet med prekenen, eller på kirkekaffen (se side 2.23 om «fellesskapssamlingen» i forlengelsen av gudstjenesten). Vi vil anta at noen likevel ved helt spesielle anledninger vil legge det etter inngangsordet, der intonasjonen tidligere har vært. Poenget med at ikke liturgen skal si noe etter inngangsordet er å ikke «punktere» det dramaturgiske forløpet i gudstjenestens innledning. Men av og til kommer en kanskje ikke utenom dette, selv om en helst bør ha dette før gudstjenesten begynner.